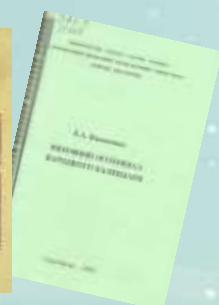
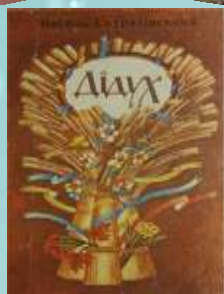

Детальніше ознайомитися з зимовими звичаями, традиціями та святами Ви зможете, переглянувши наступні видання:

Прислів'я та приказки про зиму:

- «Зимова днина така: сюди – тень, туди – тень, та й минув день»,
- «Літо запасає, а зима з'їдає»,
- «Що влітку відкладеш, то взимку, як знайдеш»,
- «Страшна зима, як дров нема»,
- «То сніг, то завірюха, бо вже зима коло вуха»,
- «Багато снігу – багато хліба»,
- «Варвари ночі урвали, а дня доточили»,
- «Як на голодний вечір темно, то вродить гречка»,
- «Сніг у грудні глибокий – урожай високий»,
- «Січень рік починає, а грудень кінчає»,
- «Новий рік – до весни відлік»,
- «В лютому сонце йде на літо, а зима на мороз»,
- «Мороз такий, аж зорі плачуть».

Державний вищий навчальний заклад
«Донбаський державний педагогічний університет»

Бібліотека

Календар українських свят: ЗИМОВИЙ ЦИКЛ

«Звичай народу – це ті прикмети, по яких розпізнається народ не тільки в сучасному, а і в його історичному минулому»

Олекса Воропай

Наша адреса:
ДДПУ Бібліотека, вул.: Ген. Батюка, 19,
м. Слов'янськ, Донецька обл., Україна,
84116,

Сайт бібліотеки Lib.msy.org.ua

Слов'янськ-2020

Кожна нація, кожен народ має свої звичаї, традиції, свята, які виробилися протягом століть. Це ті неписані закони, якими керуються в найменших щоденних і найбільш загально-національних справах, у повсякденні та у святкові дні.

Нині, як і багато століть тому народні традиції, звичаї, свята є одним з головних чинників відродження українського народу, його національної свідомості та людської гідності.

Свята – це, мабуть, найцікавіша сторінка української культури. Свята бувають різні – релігійні, державні, сімейні. Кожне свято – це радість, щире спілкування, розваги та частування.

Зимовий цикл свят є найбільш популярним і очікуваним в українців. В народі говорять: **«Зима прийшла і празничків привела»**. І дійсно: взимку щодня – свято.

Якщо для всього світу перше грудня означає лише календарний прихід зими, то для українців це офіційний старт зимових святкувань. Змінюється пора року, а відтак, вважали в народі, активізуються усі стихії та магічні сили, які впливають на життя людини, врожайність хлібів і садовини впродовж усього року. Обов'язковим компонентом зимових календарно-обрядових свят є обрядовий стіл, господарська і сімейна магія вшанування предків, передбачення майбутнього, ритуальні обходи і поздоровлення, ряження і маскування, драматичні сценки, розваги.

4 грудня - відзначали християнське свято Введення до храму Пресвятої Богородиці. Цього дня заборонялося шити, прати, рубати дрова тощо. Українці вірили, що з цього дня земля починає спочивати, тому її не можна тривожити лопатою аж до початку квітня. Цей день віщує, яким буде наступний рік: урожайним чи ні, посушливим чи дощовим. У народі побутує прислів'я: «Введення прийде, свят наведе». І справді, за ним ішла низка

багатих обрядовою символікою, ритуальними діями, міфологічними сюжетами свят, - насамперед молодіжних, на яких ворожили про одруження.

7 грудня - святкували Катерини, яку вважали опікункою дівочої долі. Дівчата вранці збиралися в хаті, де зазвичай справляли вечорниці, і варили пшоняну кашу. Коли смеркало, гуртом несли горщик з кашею до воріт, ставили на стовпі, стукали макогомом у ворота і гукали: «Доле, доле, йди до мене кашу їсти!». Опісля відносили кашу до хати, а самі бігали ворожити: рахувати кілки на тину: «вдівець, молодець...». Повороживши дівчата вечеряли разом із хлопцями. Коли розходилися, кожна дівчина відламувала гілочку з вишні, яку ставила у горщик з водою на покутті. За повір'ям, якщо гілочка зацвіте до Різдва, то дівчина того року вийде заміж.

13 грудня - відзначали Андрія. Святого вважали покровителем молоді, який сприяв щасливим шлюбом. Основні елементи свята: ворожіння дівчат про заміжжя та обрядові дійства навколо ритуального хліба – калити.

Калита – пшеничний прісний корж, великий як сито, з діркою посередині або збоку, за яку на червоному шнурку, стрічці чи поясі підвішували його до сволока чи до стелі на відстані людського зросту, так, щоб його можна було схопити зубами:

*«Калита, калита,
Солодка була,
Тепер ми її з'їли,
За женихом полетіли!»*

14 грудня – свято Наума. Колись на це свято починали привчати дітей до науки, ремесла. Усі в сім'ї до схід сонця ставали до молитви, а опісля примовляли тричі: «Сьогодні Наум – бери собі науку в ум».

17 грудня – свято Великомучениці Варвари. Цього дня не прядуть, не шують. Обов'язково варять узвар, а подекуди й кутю, щоб добре бджоли водилися. Від Варвари день починає збільшуватися, то й прислів'я виникло: «Свята Варвара ночі урвала, а дня приточила». А ще помічали: яка погода на Варвари, така буде й на Різдво.

18 грудня – Сави, якого вважали покровителем духовності. Існує прислів'я: «Сава дня прибаве».

19 грудня – Святого Миколая. Миколай є покровителем усіх знедолених, бідних, заступник і опікун мандрівників і мореплавців. Цього дня печуть спеціальне печиво «миколайчики» і кладуть його разом із подарунком під подушку дитині. Неслухняним кладуть ще й різочку, щоб пам'ятали про дисципліну. «Як на зимового Миколи сніг, то на весняного – дощ».

21 грудня – Святої Ганни, Зачаття. За переказами, у цей день зачався світ. Збереглися пережитки тотемічних вірувань: у свято не можна навіть згадувати про вовків і вовкулаків, бо можуть увійти у хату. Звідси прислів'я: «Про вовка промовка, а вовк і в хату». Від Ганни починали готуватися до Різдва – білити, прибирати. «Яка Ганна до полудня – така й зима до кінця грудня».

25 грудня – Святого Спиридона Сонцеворота. Це час зимового сонцестояння: «Сонце на літо, зима на мороз». Як ніч ясна – зима буде холодна, а літо спекотне; як темна – зима тепла, а літо похмуре.

У січні відзначають великі свята – **Новорічні, Різдвяні**. Вони особливо багаті обрядовими діями і символікою. В народній свідомості побутувала впевненість: як зустрінеш і проведеш ці зимові свята, таким буде й увесь рік.

1 січня – Новий рік – одне з найдавніших і найпопулярніших календарних свят, щорічно відзначають у всіх країнах і на всіх континентах. Святкування Нового року в ніч на 1 січня – це світське дійство, з усіма сучасними атрибутами: ялинкою, подарунками, багатим столом тощо.

Перед Різдвом «чепурили» хати, квітчали їх чистими рушниками. Оздоблювали «дідухом», «витинанками», «павуками», «янголами».

«Дідух» - обов'язковий атрибут Різдвяних свят. Робився з першого зжатоного снопа під час збору врожаю. Цей снопок зберігали, з часом він трансформувався в оздобу - його зв'язували по сім колосків (бо сімка символізує сім'ю), потім сплітали в особливу форму, прикрашали сухоцвітами, ягодами калини, стрічками. Дідуха заносив в хату старший чоловік у родині коли вставала перша різдвяна зірка: «Дідух до хати, біда – з хати». До Водохреща дідух зберігався в оселі, після чого його обмолочували, зерно висівали, солому спалювали на дорозі.

«Павуки» - оздоби, сплетені з тоненьких соломинок чи очерету у вигляді геометричних фігурок-чотирикутників, які підвішують під стелю. Різдвяний павук вважався символом

космосу, Всесвіту.

«Янголи» - були тими, хто приносив людям звістку про Різдво. Тому фігурки янголят були обов'язковими для оздоблення оселі на свято.

«Витинанки» - прикрашали вікна, робили їх з білого та кольорового паперу на різні сюжети: вирізали Дерево життя, Дерево роду та інші сюжети.

6 січня – Святий Вечір, який ще називали «Багата кутя». Одне із найбільш шанованих і найважливіших родинних свят. Зранку жінки пекли калачі, пиріжки, щоб на Різдво було чим частувати колядників, а також варили кутю і обов'язково в новому горщику.

Традиційними на Святвечір були пісні страви: кутя, узвар, мед, капуста, риба, горох, квасоля, вареники тощо.

Кутя – традиційна ритуальна страва новорічно-різдвяного циклу. Готується тричі: на Святий Вечір – Багата кутя, перед Старим Новим роком – Щедра кутя й у переддень Водохрещі – Голодна кутя.

Варили кутю з пшениці або ячменю, додавали товчений мак, волоські горіхи та розпарені родзинки, заправляли медом та узваром.

7 січня – Різдво Христове. За церковним календарем – народження Ісуса Христа. У день Різдва ходили з зіркою, вертепом, вилили козу, колядували. У цей день ніхто не згадував і не розповідав сумних історій, бо Різдво об'єднує усіх злагодою і любов'ю.

«Різдвяна зірка» – традиційний атрибут обряду колядування. Найчастіше її робили восьмикутною, на дерев'яній основі, декорували папером, тканиною. Чим більша та яскравіша зірка – тим краще. Під час ходи звідарів та колядників таку зірку несе найгарніший та найсправніший у гурті хлопець.

«Вертеп» - це свого роду ляльковий театр, ясла, де народився Христос, люди, тварини. У давні часи носили вертеп і розповідали про Христа. Переодягались в головних героїв: Ірода, ангеликів, пастухів, царів.

«Коза» - це встановлений обряд: гра з піснями, музикою. Вмирання та воскресіння «кози» - символ циклічності часу і повороту сонця на літо, а також віра у безсмерття.

*«Ой радуйся, земле! Коляда іде!
Святий вечір, добрий вечір!
Коляда іде, всім дари везе.
Всім дари везе, нам слово каже,
Нам слово каже, що весь світ сяє.
Земле, земле, одчиняй двері.
Одчиняй двері, бо твій князь іде!»*

13 січня – свято Маланки, а за християнським календарем – це день преподобної Меланії-римлянки. Варять кутю та 12 страв, але вже скоромних. Напікають калачів, пирогів для щедрувальників та посівальників. Вечері щедрують. Ходять ряджені, водять «козу», співають щедрівки з побажанням врожаю, добра, щастя в родині.

Щедрівки – величальні українські народні обрядові пісні, які виконують у Новий рік і у Щедрий Вечір. Щедрівками бажають добробуту родині, багатого урожаю:

*«Ми щедруєм і співаєм під вікном,
Щастя, долі вам бажаєм всім гуртом,
Хай квітнуть ваші ниви золоті,
Щоб життя було щасливе в майбутті».*

*«Ой, господарю, господаречку,
Пусти в хату Меланочку,
Меланочка чисто ходить,
Нічого в хаті не пошкодить.
Як пошкодить, то помис,
Їсти зварить та й накриє.
Добрий вечір, щедрий вечір!»*

14 січня – Новий рік за старим стилем. Василя. Василь – покровитель землеробства, тому цього дня «засівали». Робили це лише хлопці та чоловіки. Удосвіта оббігають оселі рідних і сусідів, щоб посіяти в їхніх домівках зерно і привітати з Новим роком:

*«Сійся, родися,
Жито, пшениця,
Всяка пашиця,
Зверху колосиста,
Зісподу корениста.
Зі святом, будьте здорові,
З Новим роком!»*

Підлітки носять у рукавиці або мішечку зерно жита, пшениці, ячменю, проса, гречки. Зерно символізує життя, вважається добрим знаком, коли зернята впадуть не

тільки на паркеті чи килим, а й на господарів.

У перший день Нового року до усього уважно приглядаються, бо все має вище значення:

- Якщо ніч проти Нового року тиха і ясна, буде щасливий рік не тільки для людей, а й для худоби;

- Якщо сонце весело зійде, весь рік буде щасливий, а особливо добрий буде врожай садовини;

- Якщо іній рясно вкриває всі дерева, буде врожай на збіжжя;

- Якщо частина неба закрита на Новий рік хмарами, в тій стороні буде урожай збіжжя – звідти треба сподіватися щастя;

- Сніг випаде в цей день – щасливий рік буде.

19 січня – Водохреще, або «Йордань».

Назва походить від знаменитої біблійної ріки Йордан, в якій охрещено Ісуса Христа.

Свято увібрало в себе багато язичницьких і християнських обрядів, центральне місце серед яких належало обрядам, що пов'язані з водою. Кульмінаційний момент свята – занурення священником хреста у воду, після чого вона вважається освяченою. Люди вірять, що така вода має чудодійні властивості. Всі вмивалися на святі, аби змити з себе недобре. Води набирали на весь рік для вжитку як свяченої води. Примічали: якщо під час освячення води йде сніг – майбутній рік буде врожайним.

Після Водохреща розпочинаються М'ясниці. У цей час справляють найбільше весіль, бо пора вважається щасливою для шлюбу.

15 лютого – Стрітіння. Цього дня, казали в народі, зима з літом бореться: «Зима приходить з пирогом, а літо з батоном». Зі святом зустрічі зими з літом пов'язували чимало прикмет щодо погоди, врожаю. Якщо на Стрітіння день сонячний, то й літо буде таким. Побутувало прислів'я: «Як на Стрітіння півень з калюжі води нап'ється, то на Юрія віл напасеться».

Традиційно цього дня співають веснянки й востаннє звучать колядки та щедрівки.

Веснянки, гайки – назва старовинних слов'янських обрядових пісень, пов'язаних з початком весни і наближенням польових робіт. За допомогою веснянок люди передавали свою енергію природі, щоб усе живе навколо прокинулося і знову ожило.

*«Прийди, прийди весно,
Прийди, прийди красна,
Принеси нам збіжжя,
Принеси нам квіток!»*

Більшість традиційних українських свят тим чи іншим пов'язані з історичною та культурною спадщиною, що дісталася нам від наших пращурів. Хоч час невпинно рухається вперед, стародавні звичаї залишаються нам на згадку про те, у що вірили та до чого прагнули наші далекі предки. Коли ми святкуємо, виконуючи ритуальні дії, тим самим славимо одвічні чесноти, що цінуються українцями з давніх часів.